

Cilt 8, Sayı 16, Aralık 2020

Makale Adı /Article Name

GÖRSEL ŞİİR VE SİİRTLİ İKİ ŞAİRİN
MÜŞECCER ŞİİRLERİ

VISUAL POETRY AND MÜŞECCER
POEMS OF TWO POETS FROM SİİRT

Yazar

Sedat AKAY

Öğr. Görevlisi Dr., Siirt Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu,
sedatakay56@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2210-7696

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 05.09.2020

Kabul Tarihi: 24.11.2020

Yayın Tarihi: 30.12.2020

Kaynak Gösterme

Akay, S. (2020). Görsel şiir ve Siirtli iki şairin müşeccer şiirleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), s. 289-303

Öz

Harfler ve kelimeler, edebiyat tarihimiz boyunca normal kullanımının dışında “görsel şiir” gibi farklı biçimlerde kullanılmıştır. Örneğin şiir ve resmi buluşturan görüntü merkezli metinlerdeki dizeler, birer imaj (figür/desen) meydana getirecek şekilde yerleştirilir. Bu tür şiirlerde değişik istif ve kompozisyonların etkisiyle görsellik belirgin bir özellik kazanmakta, böylece “okunan şiir” den ziyade “seyredilen şiir” kavramı ön plana çıkmaktadır.

Diğer edebî sanatlarla göre örneklerine az rastlanan bu tür uygulamalar, belagata dâhil edilen hünerler arasında gösterilmiştir. Kelimelerin ve harflerin birleşme veya okunuş şekillerine dayalı bu tarz hünerlerden biri de müşeccer olarak adlandırılan ve daha çok görselliğe dayalı olan yöntemdir. Bu şiirler hem muhteva hem de biçim yönünden birtakım kurallar çerçevesinde okunup incelenmektedir. Arap alfabesinin çok yönlü kompozisyonlara müsait olması, bu tarz edebî ürünlerin ilgi çekmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

“Görsel şiir” veya “figüratif şiir” gibi isimlerle anılan bu tarzda şiir yazan Siirtli âlim ve şairler önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Molla Hamid Efendi ve oğlu Molla Cevat (Durceylan) bunlar arasında önde gelen şahsiyetlerden sayılabilir. Çalışmamızda başta görsel şiir ve özellikleri ile ilgili genel bilgiler verilecektir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde dünyaya gelen ve Cumhuriyet döneminde yaşayarak iki dönemin izlerini taşıyan bu iki âlimin hayatı ile ilgili bilgi verilerek konu ile bağlantılı figüratif, müşeccer türündeki şiirlerinden örnekler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Görsel şiir, Müşeccer, Arap Edebiyatı, Divan Şiiri, Siirt

Abstract

Letters and words have been used in different forms, such as “visual poetry”, outside of normal use throughout our literary history. For example, strings in image-centered texts that combine poetry and painting are placed in a way that creates an image (figure / pattern). In such poems, visuality gains a distinct feature with the effect of pictorial stacking and compositions, so the concept of “watched poetry” comes to the fore rather than “read poem”.

These kinds of applications, which are rarely seen compared to other literary arts, were shown among the skills included in the rhetoric. One of these kinds of skills based on the way words and letters are combined or pronounced is the method called companion, which is mostly based on visuality. These texts are read and examined within the framework of some rules in terms of both content and form. The availability of the Arabic alphabet to versatile compositions contributed to the attractiveness and spread of these literary products.

The scholars and poets of Siirt who wrote poetry in this style, known by names such as “visual poetry” or “figurative poetry”, constitute an important number. Molla Hamid Efendi and his son Molla Cevat (Durceylan) are among the leading figures. In our study, general information about visual poetry and its features will be given. Later, after giving information about the life of these two scholars, who were born in the last period of the Ottoman Empire and lived in the Republican era, they will be given examples of figurative poetry on the subject.

Key Words: Visual poetry, Müşeccer, Arabic Literature, Divan poem, Siirt

Giriş

Bir metin türü olan şiir, bazı açılardan diğer metin türlerinden ayrılır. Şiir, dil malzemesini kurgulayış biçimi itibariyle öteki metin türlerinden farklıdır. Zira şiirin temel amacı, bilgilendirme değil etkileyiciliktir. Şiir metinlerinde bu etkileyiciliği sağlamak için bir dizi işleme başvurulurken onun ses yapısına yönelik de düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler sonucu ahenk adını verdiğimiz, şiir dilinin etkileyiciliğini ve kalıcılığını sağlayan en önemli özelliği ortaya çıkar. Klasik edebiyat anlayışına göre Divan şiirinde pek çok ahenk unsuru olmasına rağmen özellikle ölçü (vezin) ve kafiye daha büyük önem arz eder.

Klasik Osmanlı ve Arap edebiyatında, toplumun tüm katmanlarının anlayıp yorumlayacağı edebî eserler mevcut olduğu gibi, sadece konuya ilgi duyan veya belli bir düzeye sahip tabakaya hitap eden nazım türleri de mevcuttur.

Bu tür eserler, “söz sanatları” başlığı altında incelendiği gibi (Kocakaplan, 1992:12), “belagate dayalı hünerler” olarak da değerlendirilmiştir (Saraç, 2001:260). Bu eserlerin en belirgin özelliği; yazımında istif, figür, desen olarak da adlandırabileceğimiz tarzda, göze hitap etme gayesinin ön planda olmasıdır. Bu tarzda yazılan şiirlerin temel amacı; kalıpları aşma, resim sanatını şiire sokma uğraşısı şeklinde de yorumlanabilir (Saraç, 2001:281). Geleneksel şiirde okur, okumaya nereden ve nasıl başlayacağı konusunda verili bir bilgiye sahipken bu metinlerde farklı noktalardan okumaya başlayabilir (Tunç, 2015:258).

Klasik edebiyat sahasında lafız-anlam ilişkilerinden söz sanatlarına, maksadı ifade yollarından cümle kuruluşlarının değerlendirilişine kadar birçok konuyu teferruatlı bir şekilde inceleyen, çok sayıda çalışma mevcuttur (Saraç, 2007:12). Görsel şiirler ise sadece konuya ilgi duyan veya belli bir birikime sahip tabakaya hitap eden nazım türlerinden olduğu için bu türle ilgili çalışma sayısı fazla değildir. Fakat özellikle şiir ve perspektif konusunda maharetlerini sergilemek, meydan okumak veya ilgi çekmek amacıyla yazılmış görsel şiir örnekleri azımsanmayacak bir sayı teşkil eder (Hüseyn, 2012:6).

Son yıllarda muhtelif tabaka ve çevrelerin ilgisini çekmeye başlayan ve araştırmalara konu olan görsel şiir alanında eser verenler arasında Siirtli âlim ve şairler de vardır. Bu eserlerin Arapça olması, aruz ve kafiye bilgisi gerektirmesi, Arap alfabesinin çok yönlü ve anlamlı okunmaya müsait olması, Arapça ve belâgat ilimleri konusunda derin bir bilgi ve beceri gerektirmesi gibi sebeplerden dolayı söz konusu şiirler sadece erbabı tarafından bilinmiş ve üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada, yaşadıkları zaman diliminde oldukça tanınmış ve bir döneme damga vurmuş, Siirtli iki âlimin hayatları hakkında kısaca bilgi

verilecek; ardından bu iki âlimin görsel şiir türündeki şiirleri üzerinde durulacaktır.

1. Molla Hamid b. Mustafa b. Molla Halil es-Siirdî

1.1. Hayatı

Molla Hamid Efendi, 1275/1859'da Siirt'te doğmuş, 1350/1932'de Siirt'te vefat etmiştir. Medrese tahsilini ağabeyi Molla Hasan Fehmî'nin yanında tamamlamış ve ilmî icazetnameyi kendisinden almıştır.

Salihyye, Fahriye ve Rahimiyye Medreseleri'nde kırk beş sene gibi uzun bir müddet müderrislik yapmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu yürürlüğe girdikten sonra müderrislik unvanı vaizliğe çevrilmiş olduğundan üç yıl kadar Siirt merkez vaizliği, on beş yıl kadar da Siirt'te bulunan Sayyad Mescidi'nin imamlığını yapmıştır (Atalay, 1946: 120; Akay, 2020: 79-80).

Molla Hamid Efendi aklî ve naklî ilimlerde mahir olmakla birlikte özellikle fıkıh, tefsir, hadis ve kelim ilimlerinde ihtisası vardı. Molla Tayyip, Molla Cevat, Molla Abdurrakip isimli oğulları vardır. Molla Cevat ve Molla Tayyip, derin bilgileri ile; Molla Abdurrakip ise ilminin yanı sıra hattatlığı ile meşhur olmuştur.

1.2. Talebeleri

Molla Hamid Efendi, yüzlerce talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında en meşhurları şunlardır:

1. Fersafî Şeyh Şerafeddin Efendi
2. Kardeşi Molla Hasan Fehmî'nin oğlu Molla Abdülhakim
3. Molla Tayyip Durceylan (Oğlu)
4. Molla Cevat Durceylan (Oğlu)

Eserleri

1. *El Hediyetu'l-Hamidiyye*
2. *Hallu'l-Meâkîd üzerine talikat*

Molla Hamid Efendi'nin bu eserlerinin yanı sıra Arapça methiyeleri, takriz, tarih ve gazelleri vardır (Atalay, 1946: 120; Akay, 2020: 79-80).

2. Molla Cevat Durceylan

1320/1902 yılında Siirt'te doğmuştur. Yukarıda kendisinden bahsedilen Siirt'in meşhur âlimlerinden Molla Hamid Efendi'nin oğludur (Atalay, 1946: 120).

Küçük yaşlarda iken medrese tahsiline başladı. Dinî ve Arapça ilimleri büyük bir başarı ile tamamlayarak genç yaşta icazetname aldı.

Pervari, Cide, Manyas ilçelerinde müftülük, Siirt'te de gezici bölge vaizliği yaptı. 1954-1963 yılları arasında Siirt İl Müftülüğü, 1963-1967 yılları arasında Eskişehir İl Müftülüğü yaptı. Kocaeli Müftüsü iken 20.04.1967 tarihinde vefat etmiştir (<https://siirt.diyabet.gov.tr>, 28.01.2020; <https://sakarya.diyabet.gov.tr>, 28.01.2020).

Molla Cevat Durceylan, dinî ilimlerin yanı sıra Arapça ve Farsçayı da mükemmel bir derecede bilen, son derece şık giyinen, vakur, disiplinli ve kimseyi kayırmayan, hakperest bir insan olarak tanınmıştır (Akay, 2020: 171).

3. Görsel Şiir

Klasik edebî metinler, hem muhteva hem de biçim yönünden birtakım kurallar çerçevesinde okunup incelenmektedir. Bu kurallar, asırlara dayalı bir tecrübe ve gelişim çizgisinde edebiyat dili ve özellikle de şiir dilinin incelenmesinde esas alınmıştır. Divan şiiri, bu klasik edebiyat bilgisi zeminine oturmaktadır. Bunların dışında birtakım tipik özellikleri bulunan nazım şekilleri de mevcuttur. Görsel şiirler, bu sıra dışı şiir örneklerindedir.

Şiirin resimle buluştuğu bu özel form; "görsel şiir", "somut şiir", "desen şiir", "figüratif şiir" gibi terimlerle ifade edilmektedir (Ambros, 2000:57; Öztekin, 2013:63; Tunç, 2015:249). Modern Arap Edebiyatı'nda, الشعر البصرى، الشعر المرسوم، الشعر الهندسى، الشعر التشكيلي olarak isimlendirilen (et-Telavî:16-17) bu tarz şiirlerin temeli, belagat ilminin alt disiplinlerinden olan bedî' ilmine dayanmaktadır (Hüseyn, 2012:6).

Arap Edebiyatı'nda ilk örnekleri hicrî 6. yüzyılda görülmeye başlanan görsel şiirler ancak son yıllarda ilgi çekmeye başlamıştır. Bu ilginin uyanmasında Bekrî Şeyh Emin, Mustafa Sadık er-Rafîî, Muhammed Kamil Hüseyn, Abduh Bedevî gibi yazarların önemli katkıları olmuştur (et-Telavî:8-15).

Bu tarz şiirler, biçimlerine göre; müşeccer/teşcîr, mücessem, müdevver, murabba gibi değişik isimlerle anılırlar. Bu tarz şiirlerden ağaç figürü şeklinde olanlara, müşeccer ya da teşcîr; daire şeklinde olanlara, müdevver; kare şeklinde olanlara da murabba denmektedir (Öztekin, 2013:64; Saraç, 2001:285).

3.1. Müşeccer Şiir

Sözlükte "ayrılığa düşmek; ayrışmak" anlamına gelen şecr (şücûr) kökünün "tef'îl" kalıbından türeyen "müşeccer" kelimesi, "ağaç biçimi verilmiş şey" anlamına gelmektedir. Müşeccer, Arap edebiyatında gövde ve dalları ile ağaç biçiminde düzenlenmiş bir nazım türünün adıdır ve beyitleri ağaç dalları gibi birbirine girdiği için bu adla anılmıştır (Durmuş, 2006:158; Hüseyn, 2012:39).

Mustafa Sadık er-Rafî'ye göre Arap Edebiyatı'nda müşeccer türündeki şiirlerin öncülüğünü İbn-i Düreyd yapmıştır. Mustafa Kamil Hüseyin ise ilk müşeccer şiirin İskenderânî isimli bir şair tarafından yazıldığı görüşündedir (et-Telavî:16-17).

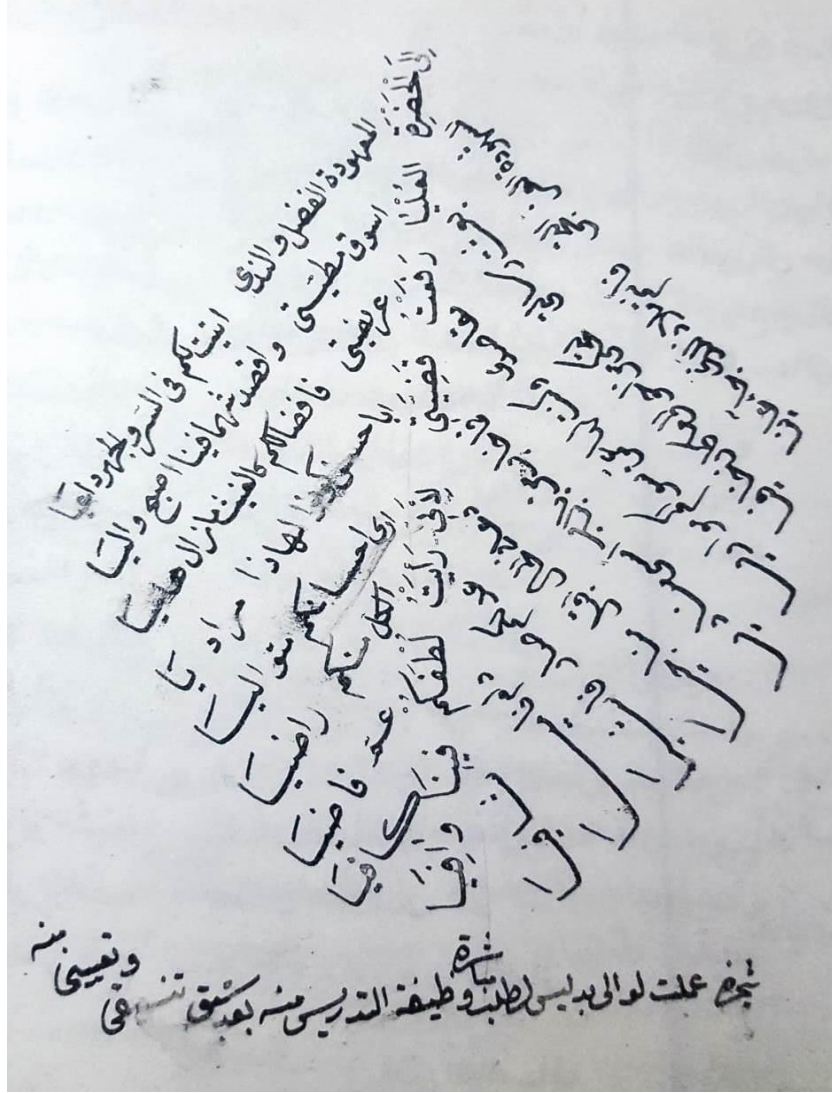
Müşeccer türünde, öncelikle kasidenin kökü ve gövdesi (cezr) konumunda bir beyit nazmedilerek sayfanın ortasına gelecek şekilde aşağıdan yukarıya veya yukarıdan aşağıya doğru yazılıp ağaç gövdesi gibi dikilir. Daha sonra aynı vezin ve kafiyede olan ve gövde beytin hizasındaki kelimesiyle ilgili bulunan sağdan ve soldan fer'î (dal) beyitler, ağaç dalları biçiminde sıralanır. Böylece gövde beytin her kelimesiyle başlayan sağ ve sol dal konumunda iki tamamlayıcı beyit oluşur. Dal, beyitlerin ilk kelime veya kelimeleri, gövde beytin kelime veya kelimeleriyle başlarsa da farklı kelimelerle devam eder ve tamamlanır (Durmuş, 2006:159; Hüseyin, 2012:39; Şenödeyici, 2012:86).

4. Molla Hamid'in (Durceylan) Divanı ve Müşeccer Şiir Örneği

Divan, el yazması olup âdi kâğıtlı bir deftere, nesih ile rik'a hattıyla yazılmıştır. Toplam kırk altı varaktan oluşmaktadır. Aradan geçen uzun zamanın ve saklama şartlarının etkisiyle hem kâğıtta hem de yazılarda bozulmalar meydana gelmekle birlikte yazılar okunacak durumdadır. Söz konusu Divan'da bazı meşhur şahsiyetlerin vefatına vebazı binaların inşasına dair düşürülmüş tarihler, mersiyeler, muamma ve müşeccer tarzı (iki adet) şiirler yer almaktadır. Orijinal nüshası, torunlarından Hasip Durceylan'ın şahsi kitaplığında bulunmaktadır.

Molla Hamid'in (Durceylan) Divanı'nda, klasik edebiyat usullerine göre yazılan şiirlerin yanı sıra aşağıda görülebileceği gibi müşeccer olarak adlandırılan şiir örnekleri de vardır. Üzerinde duracağımız şiir sadece görsellik, okunuş biçimi ve anlam itibarıyla ele alınacaktır.

4.1. Şiirin Orijinali

Şekil 1. Molla Hamid Efendi'nin müşeccer şiiri

4.2. Şiirin Düzenlenmiş Hâli

أنتيت لكم في السرّ و الجهر داعيا	الى الحضرة المعهودة الفضل والندى
فأنتم ملأذ للذي جاء عاينا	الى الحضرة المشهودة العزّ النجى
و أقصدُ شهما أصبح فينا واليا	الى الحضرة العلىا أسوق مطيئتي
لتحكى من أحوالي ما كان خافيا	الى الحضرة العلىا بعثت رسالتي
فأفضالكم كالعَيْث ما زال هانيا	الى الحضرة العلىا رفعت عريضتي
و كنت لها عمن سواكم مواريا	الى الحضرة العلىا رفعت مقاصدي

أبا حسن كونوا لهاذا مراديا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
فَمَا خَابَ مَنْ بِالْبَابِ أَمْسَى مُنَادِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي أَرَى إِحْسَانَكُمْ مَتَوَالِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي دَعَانِي الْحَالُ أَقْبَلَ مُنَاجِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي رَأَيْتُ الْكَلَّ مِنْكُمْ رَاضِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي رَأَيْتُ عَدْلَكُمْ صَارَ فَاشِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي رَأَيْتُ لَطْفَكُمْ عَمَّ فَاضِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي رَأَيْتُ لَطْفَكُمْ دَامَ نَامِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي رَأَيْتُ لَطْفَكُمْ فِينَا كَافِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي
لَأَنِّي رَأَيْتُ لَطْفَكُمْ فِينَا شَافِيَا إلى الحضرة العُلَيَّا رَفَعْتُ قَضِيَّتِي

4.3. Şiirin Tercümesi**

Lütfunuzun bolluğunu gördüm
Yüce katınıza dileğimi sundum
Gece gündüz dua ederek
Fazilet ve cömertlik dolu kapınıza geldim
Muhtaçlara sığınaksınız diye
İzzetli dergâhınıza iltica ettim
Ulu bir valiyi kastederek
Kutlu bir makama sürdüm bineğimi
Gizli ahvalimi aşikâr etsin diye
Yüksek makamınıza sundum mektubumu
Yağmur gibi lütfunuzdan hissedar olsun diye
Yüce katınıza arz ettim matlubumu
Sizden gayrı kapım yok diye

Kutlu dergâhınıza arz ettim maksudumu

* قضية و لا ابا حسن لها: Ömer'in Hz. Ali hakkında dediği: sözüne telmih olabilir. Bu durumda ابا حسن ism- i cins olarak sıkıntıları, zorlukları halleden kişi manasında kullanılır (Geniş bilgi için bkz. Şerhu İbn-i Ukayl. I/394)

** Müşeccer şiirin yapısı gereği bazı dizeler tekrarlandığından monotonluğu gidermek amacıyla cümleleri aynen tekrar etmek yerine, anlamı karşılayacak yeni cümleler oluşturma yoluna gidilmiştir.

En güzel şekilde halledersiniz diye
Yüce katınıza arz ettim müşkülümü
Eşiğinizde bekleyen boş dönmez diye
Yüce katınıza sundum ahvalimi
Gördüm zira bitmeyen ihsanınızı
Yüce katınıza arz ettim müşkülümü
Halim sevk etti anlatmaya derdimi
Yüce katınıza arz ettim müşkülümü
Gördüm sizden razı ahaliyi
Yüce katınıza sundum ahvalimi
Yüce katınıza arz ettim müşkülümü
Gördüm ki adaletiniz kuşatmış her yeri
Yüce katınıza arz ettim müşkülümü
Gördüm ki lütfunuz kaplamış her yeri
Yüce katınıza arz ettim müşkülümü
Gördüm ki lütfunuz dolaşmış her yeri
Gördüm ki lütfunuz kâfi bize
Yüce katınıza sundum ahvalimi
Gördüm ki lütfunuz şifa bize
Yüce katınıza sundum ahvalimi

4.4. Şiirin Açıklaması

Molla Hamid'in Divan'ında (15-b.varak) yer alan bu şiirin/kasidenin kökü ve gövdesini (cezir);

"الى الحضرة العلىا رفعت قضيتي لأني رأيت لطفكم فينا وافيًا"

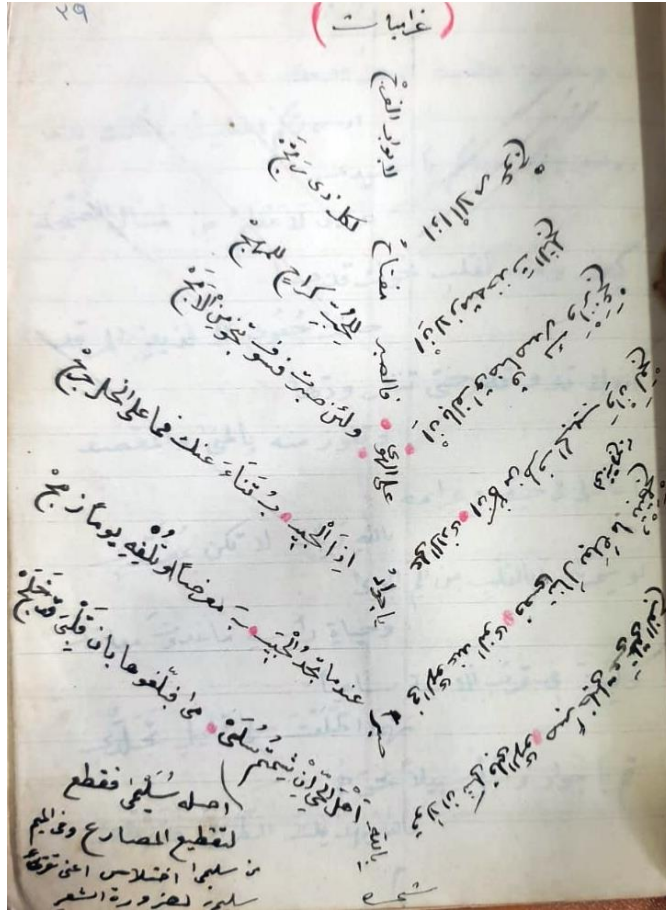
beyti oluşturmaktadır. Diğer beyitler birinci beyitte ilk kelimedenden sonra; ikinci beyitte ikinci kelimedenden sonra, sırasıyla aynı şekilde sağ ve sol dallara uzanarak devam etmektedir. Başka bir anlatımla birinci beytin ilk sözcüğü diğer beyitlerin de ilk sözcüğüdür. Birinci beytin ilk dizesi, yedinci beytin ilk dizesinden on altıncı beytin ilk dizesine kadar aynen tekrar edilmiştir.

5. Molla Cevat Durceylan Divanı ve Müşeccer Şiir Örneği

Divan, adi kâğıtlı bir deftere ince uçlu kalemle ve rik'a hattıyla yazılmış olup 32 varaktan oluşmaktadır. Divan'da bazı dostlara nasihat, hac esnasında gezilen yerler, garamiyyat (aşk) ile ilgili şiirlerin yanı sıra müşeccer tarzında (üç adet) Arapça ve Osmanlıca şiirler yer almaktadır. Koruma ve saklama şartlarının olumsuz etkisiyle hem kâğıtta hem de yazılarda bozulmalar meydana gelmekle birlikte yazılar okunacak durumdadır. Orijinal nüshası Hasip Durceylan'ın şahsi kitaplığında bulunmaktadır.

Molla Cevat Durceylan'ın Divanı'nda, klasik edebiyat usullerine göre yazılan şiirlerin yanı sıra aşağıda görüleceği gibi müşeccer olarak adlandırılan şiir örnekleri de vardır. Bu çalışmada üzerinde duracağımız şiir, sadece görsellik, okunuş biçimi ve anlam itibarıyla ele alınacaktır.

5.1. Şiirin Orijinali

Şekil 2. Molla Cevat Efendi'nin müşeccer şiiri

5.2. Şiirin Düzenlenmiş Hâli

بِاللّٰهِ قُوْلًا اِنْ شَكَى قَلْبِي الْهُوٰى   صَبِرًا خَلِيْلِيْ عَسَى تُلْقَى الْفَرْجُ
بِاللّٰهِ اَهْلَ الْحَيِّ اِنْ شِمْتُمْ سَلٰى   مَيِّ فَبَلِّغُوْهَا بِاَنْ قَلْبِيْ قَدْ خَلَجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا فِي الْهُوٰى عِنْدَ النَّوٰى   فَعَسَى تَنَالُ بَعْدَهٗ مَا تُبْتَهِّجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا عِنْدَمَا تَجِدُ الْحَبِيْبِي   بَبْ مَعْرَضًا اَوْ تُلْفِيْهِ يَوْمًا زَمْجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْاَذٰى   اِنْ كَانَ مِنْ طَرْفِ الْحَبِيْبِ وَاِنْ لَعَجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ اِذَا الْحَبِيْبِ   بَبْ تَنَاءً عِنْدَكَ فَمَا عَلٰى الْخَلِّ حَرْجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   اِنْ بِالْفِرَاقِ ضَاقَ صَدْرُكَ وَاِنْ زَعَجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   وَلَنْ صَبِرْتَ فَسَوْفَ تَنْجُو مِنْ الْاَمَجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   فَالْصَّبْرُ اِنْ لَازِمَتْهُ خَذَتْ التَّلَجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   فَالْصَّبْرُ لِلْحَبِّ كِرَاحٍ لِلْمَهْجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   فَالْصَّبْرُ مِفْتَاحٌ اِذَا الْاَمْرُ عَوْجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   فَالْصَّبْرُ مِفْتَاحٌ لِكُلِّ ذِي رَنْجُ
بِاللّٰهِ صَبِرًا يَا جَوَادُ عَلٰى الْهُوٰى   فَالْصَّبْرُ مِفْتَاحٌ لِابْوَابِ الْفَرْجُ

5.3. Şiirin Tercümesi*

Kalbin şikâyet edince aşktan, sabret Allah aşkına
Sabret ey Cevat erersin maşukuna
Allah aşkına komşular Süleyma'yı görürseniz
Ona yüreğimin kıvrandığını söyleyiniz.
Sabret Allah aşkına hicran ateşiyle tutuşunca
Umulur ki kurtulursun, ulaşırın sevince
Sabret dostum, sevgilin küsüp yüz çevirince
Öfke nöbetinde kor gibi kızarınca
Sabret, hoş gör maşukun cefasını
Göz yum, görme ezasını, noksan vefasını
Uzak durursa senden, Allah aşkına sabret
Sevgiliye itap olmaz, etme şikâyet
Allah aşkına sabret, aşk acısına
Firkatin elemine, hicran yarasına

---

* Müşeccer şiirin yapısı gereği bazı dizeler tekrarlandığından monotonluğu gidermek amacıyla cümleleri aynen tekrar etmek yerine, anlamı karşılayacak yeni cümleler oluşturma yoluna gidilmiştir.

Sabret Allah aşkına, zordur aşkın harareti
Sabredersen kurtulursun, son bulur eziyeti
Sabret dostum, budur sabrın güzelliği
Tahammülün nihayeti, kavuşmanın serinliği
Allah aşkına ey Cevat tahammül et
Ancak sabırla ruhun bulur sükûnet
Sabır vakti dostum, işler sarpa sarınca
Kurtuluşun anahtarı, sabra sarılınca
Sabret dostum, yüzüne kapanınca kapılar
Bil sabırdır, bütün kapılara anahtar
Sabret Allah aşkına hicran elemine
Sabır anahtardır, kurtuluş âlemine

5.4. Şiirin Açıklaması

6. Molla Cevat'ın Divan'ında (21-a.varak) yer alan bu şiirin/kasidenin kökü ve gövdesini (cezir);

“بِاللَّهِ صَبْرًا يَا جَوَادُ عَلَى الْهَوَىٰ فَالصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْأَبْوَابِ الْفَرَجِ”

300

beyti yer almaktadır. Diğer beyitler birinci beyitte ilk kelimedenden sonra; ikinci beyitte ikinci kelimedenden sonra, sırasıyla aynı şekilde sağ ve sol dallara uzanarak devam etmektedir. Başka bir anlatımla birinci beytin ilk sözcüğü diğer beyitlerin de ilk sözcüğüdür. Birinci beytin ilk dizesi, yedinci beytin ilk dizesinden on üçüncü beytin ilk dizesine kadar aynen tekrar edilmiştir.

Sonuç

Harfler, kelimeler ve dizeler, edebiyat tarihimiz boyunca normal kullanımının dışında “görsel şiir” gibi farklı biçimlerde de kullanılmıştır. “Divan şiiri” olarak adlandırılan klasik edebiyatımızda, yerleşmiş kalıpların yanı sıra müşeccer olarak anılan görsel şiirler de yer almakta, değişik istif ve kompozisyonların etkisiyle görsellik belirgin bir özellik kazanmakta, böylece “okunan şiir” den ziyade “seyredilen şiir” kavramı ön plana çıkmaktadır.

Şairlerin kelime ve dizelerin klasik dizilişine aykırı olarak meydana getirdiği bu edebî ürünler, aynı zamanda bir yenilik arayışı olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, görsel şiir türlerinden müşeccer tarzında yazılmış şiirlerin özellikleri incelenmiştir. Siirtli Molla Hamid ve oğlu Molla Cevat

(Durceylan)'ın hayatları hakkında bilgi verilerek müşeccer tarzında yazdıkları görsel şiirlerle ilgili örnekler ele alınmıştır. Bu örneklerde görseli ön plana çıkaran temel özelliğın kelimelerin dizilişii ile ilgili hünler olduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca söz konusu örnekler incelenirken Siirtli birçok âlim ve şairin bu tarzda şiir yazdığı tespit edilmiştir. Konuya dâir yapılacak çalışmalar, edebiyatımıza ve kültür dünyamıza önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akay, S. (2020). Belgelerle Siirt'in Manevi Dinamikleri, Âlimleri ve Eserleri. Ed. Abdurrezzak Çelik, Siirt: Siirt Birlik Gazetecilik Ve Matbaacılık.
- Ambros, E. G. (2000). "Apollinaire'e Öncülük eden 16. yy. Şairi Mealî: Ağaç Şeklinde Bir Osmanlı Figür Şiiri Veya Teşciri", *Türklük Bilgisi Araştırmaları* 24/1, 57-64.
- Atalay,Ö. (1946). Siirt Tarihi. İstanbul: Çeltüt Matbaası.
- Aydın, A., Uysal, A.(2013). "Hafız Ahmet Paşanın Sıra Dışı Şiirleri". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (15), 69-86.
- Baz, İ. (2015). "Siirtli Âşık Bir Sûfi: Şeyh Muhammed Hazin Firsafî", *Şırnak Sosyal Bilimler Dergisi* (11), 89-125.
- Çelebioğlu, A. (1998). "Kültür Edebiyatımızda Şifre Alfabeleri", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 505-518.
- Durceylan, C. Divan. El yazma eser. Hasip Durceylan Arşivi.
- Durmuş, İ. (2006). "Müşeccer". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 32: 158-160. İstanbul: TDV Yayınları.
- el-Hemedanî, İbn-i Ukayl. Şerhu İbn-i Ukayl. C. II. 2. bs. Beyrut: Daru't-Turasi'l-Arabî. t.y.
- Hamid b. Mustafa. Divan. El yazma eser. Hasip Durceylan Arşivi.
- Hüseyin, Fadıl Yunus. (2012). "Cemâliyetü'l-Kasîdeti'l-Hendesiyeye beyne'l-Vâkii ve't-Tumûh". Mecelletu Külliyyeti'l-Ulûmi'l-İslamiyye, C.VI, s. 12, 1-58.
- Kocakaplan, İ. (1992). Açıklamalı Edebî Sanatlar. İstanbul: MEB. Yayınları.
- Öztekin, Ö. (2013). "Ağaç Kültürünün Görsel Şiirdeki Figüratif Anlamı: Divan Şiirinde Deyişbilimsel Önceleme Alanı Olarak Biçimsel Sapmalar", *Millî Folklor* (98), 59-72.
- Pala, İ. (2002). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. 9. bs. İstanbul: LM Yayınevi.
- Saraç, M. A. Y. (2001). Klasik Edebiyat Bilgisi Belâğat. 2.bs. İstanbul: Bilimevi.
- Saraç, M. A. Y. (2007). Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye. 2. bs. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Şenödeyici, Ö. (2012). Osmanlının Görsel Şiirleri. İstanbul: Kesit Yayınları.
- et-Telavî M. N. (2006). el-Kasîdetü'l-Teşkiliyye fî Şi'ri'l-Arabî. Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-Âmme lî'l-Kitâb.

Tunç, G. (2015). "Çağdaş Türk Edebiyatında Görsel Şiir", *Bilig* (73), 249-270.

İnternet Kaynakları

<https://siirt.diyamet.gov.tr> (Erişim tarihi. 28.01.2020).

<https://sakarya.diyamet.gov.tr> (Erişim tarihi. 28.01.2020).